

בזמן מתן תורה היה שווי הסלע עשרים מעה (עשרים גרה השקל), דהיינו שלש דינר ושליש. ואולם אחרי כן הוסיפו על הסלע שתות והעמידוהו על 24 מעה (עפ"י בכורות ג). ויש מי שפירש שהשינוי היה ביחס המטבעות מעה-דינר, שבזמן משה היה הדינר חמש מעות והוסיפו עליו שתות והעמידוהו על שש, ואילו יחס סלע-דינר היה קבוע לעולם אחד לארבעה (עפ"י שו"ת הריב"ש סו).

על מטבעות נוספות, ערכן ויחסיהן — ע' בקדושין יב.

דפים מד — מה

צט. האם מטבע של זהב דינו כ'מטבע' או כ'פרי' — כלפי עצמו וכלפי מטבע כסף? אלו נפקותות מבווארות בסוגיא? ומה דינו של מטבע נחושת?

כאמור למעלה נחלקו הדעות האם מטבע הזהב ביחס לכסף נידון כ'פרי' או כ'מטבע'. ונפקא מינה למקח וממכר, האם הזהב קונה את הכסף או הכסף קונה את הזהב. וכן נפקא מינה לענין התר הלואת דינר בדינר — לפי שאסרו חכמים להלוות 'סאה בסאה', שמא יוקרו הפירות ויבוא לידי רבית. הלכך אם נידון הזהב כ'פרי' [ולו רק כלפי כסף], אין ללוות דינר זהב בדינר זהב אלא באופנים שהתירו סאה בסאה, כגון שיש לו ללווה מאותו המין. עוד אמר רבא להוכיח שהזהב מטבע הוא, מדברי התנא שקבע שיעור פדיון הבן לפי דינר זהב — [ארבע חמישיות ממנו] ולא לפי כסף — [עשרים דינרים] — ואם הזהב נידון כ'פרי', היה צריך לשער בכסף שהוא המודד הקבוע ולא בזהב שהוא המשתנה (שהיזק והזול תלוי בפירות). אין חילוק במה הוא פודה, במטבעות כסף או זהב או בכל דבר, לעולם מודדים לפי ה'מטבע' ולא לפי ה'פרי'. (ע"ח).

וכן נפקא מינה לענין חילול מטבעות כסף של מעשר שני בזהב, שהרי אין מחללים כסף על פרי חוץ לירושלים.

לפי דעה אחת (ריש לקיש בדעת בית שמאי — ללשנא קמא), הזהב נידון כ'פרי' אפילו בפני עצמו ולא רק כלפי מטבע כסף, ולפי זה אין מחללים פירות מעשר על הזהב. ואולם רבי יוחנן התיר לעשות כן. וכן לענין מקח וממכר אמר רבי שמעון (להלן מה). שדינר זהב אינו קונה מטלטלין — הרי שלגבי שאר דברים דינו כ'מטבע'.

א. הרמב"ן כתב שלא אמר ריש לקיש אלא לענין חילול מעשר, שאין מחללים אלא על מטבע גמור, אבל לענין מקח וממכר מודה שדינו כמטבע לגבי שאר מטלטלין, וכדברי רבי שמעון — שאין בדבר חולק.

ואין כן דעת רב האי גאון, שנקט להלכה שהזהב נידון כ'פירא' לכל דבר [ואפשר משום שבימי הגאון לא יצא הזהב בהוצאה כלל (תוס')]. ואילו שאר הפוסקים נוקטים שהזהב ביחס לשאר פירות ומטלטלין דינו כמטבע [ונפקא מינה לענין קנית מטלטלין וזהב. וכן גפ"מ לפדיון פירות מעשר על דינר זהב]. ואף ביחס לכסף נחלקו הדעות האם להלכה הזהב נידון כמטבע או כפרי [ונפקא מינה למקח וממכר ולהלואת דינר בדינר], כמובא לעיל.

ב. בכל מקום שאין המטבע יוצא בו במסחר — נידון כפרי ולא כמטבע (עפ"י רי"ף ועוד). ויש

מי שצדד כיום שאין המטבע שוה את ערך החומר שבו, וכל שוויו נובע מהסכמת מדינתו, דינו כ'מטבע' ולא כ'פרי' אף במדינות אחרות.

כאמור, מטבע נחושת ביחס לכסף נידון כ'פרי', ולכך הנחושת קונה את הכסף והכסף אינו קונה את הנחושת.

כלפי פירות אחרים, דין הנחשת כמטבע, שלכך מחללים על מטבע נחושת פירות מעשר, כדלהלן. כתב הרדב"ז (בשו"ת ח"א תע) שמותר ללוות נחושת בנחושת, מפני שהנחושת בפני עצמה נחשבת 'מטבע', שחריפה היא. ויש חולקים. ואף הלוואת דינר כסף בכסף, נחלקו הדעות האם מותרת למאן דאמר 'כספא — פירא'.

ק. האם מותר להחליף מעשר שני כדלהלן?

- א. חילול סלעים על דינרי זהב; [חילול מטבע של מעשר על פירות].
- ב. סלעים על סלעים.
- ג. מעות נחשת בסלע, ולהפך.
- ד. פירות על דינרי זהב, כסף ונחשת.

א. בית שמאי אומרים: לא יעשה אדם סלעים (כסף) דינרים (זהב), ובית הלל מתירים. לפי לשון אחת, מחלוקתם היא האם הכסף מול הזהב נידון כ'מטבע' ביחס ל'פרי', והרי אין מחללים חוץ לירושלים מטבע על פרי, או המטבע נידון כ'טיבעא' ומותר. משמע לכאורה בגמרא (ערש"י ד"ה ואין מחללין) שלפי לשון זו הרי זה דין תורה. ויש אומרים שמהתורה אין איסור אלא בפירות ממש, אבל בזהב וכד' אינו אלא מדרבנן שעשאוהו כפרי (עפ"י ריטב"א).

ולפי לשון אחרת מחלוקתם בגזרה דרבנן, האם חוששים שמא ישהה עליותיו עד שימלאו לו כספי מעשר בכדי דינר זהב, או אין חוששים.

א. כתבו התוס' שבשעת הדחק היו מחללים פירות על בהמה חוץ מירושלים, שהפירות כבדים לשאתם. (וע' תור"פ תירוק אחר). ודוקא בכגון זה שאפשר לאכלה בירושלים, אבל לא דברים שאי אפשר לאכלם וצריכים פדיון (עפ"י ריטב"א).

ב. חילול טיבעא על פירא בדיעבד חל. כן הוכיח החזו"ן-איש ממשנת מעשר-שני.

ג. הלכה כבית הלל (רי"ף, רמב"ם). ואעפ"י שהזהב אינו נחשב 'טבעא' לגבי כסף, אפשר לחלל כסף עליו, מפני שריבה הכתוב 'הכסף כסף' (רמב"ן).

ד. בתוך ירושלים מחללים כספי מעשר על פירות, וכך היא מצוותם. ואף מותר לפרוט מטבע גדול בקטן לצורך לקיחת דברי מאכל, וכדלהלן.

ב. למסקנת הסוגיא נראה שאפשר לחלל סלעים על סלעים... (הכסף... כסף — ריבה הכתוב חילולים נוספים על הכסף הראשון).

התוס' הביאו מפרש"י להלן שאין מחללים כסף על כסף אפילו מדוחק. וצדדו לפרש דוקא כשהסלעים שוים, אבל מטבע שאינו חריף מחללים על החריף יותר. [והתורא"ש הוסיף שאין רשאי לחלל סלע על סלע אלא בשל שני מלכים]. ועוד כתבו לתלות זאת במחלוקת תנאים במקום אחר, שלדברי רבי מאיר אין מחללים וחכמים מתירים.

ג. מעות מעשר יכול להחליפן חוץ לירושלים בסלע (להקל משא הדרך). בית שמאי אומרים: בכל הסלע — מעות (לפרש"י: אם ירצה. תוס' ועוד: בדוקא, כדי לא להרבות בהחלפות ונמצא המעשר נפסד, או כדי שלא יתעפשו הפרוטות). ובית הלל אומרים: בשקל כסף בשקל מעות — כדי שיהיו הפרוטות מזומנות ומצויות בירושלים. (וכן הלכה).

בירושלים, רשאי לפרוט סלע של מעשר לפרוטות, לצורך לקיחת דברי מאכל. בית שמאי אומרים: בכל הסלע מעות (רש"י: אם רוצה. ויש מפרשים בדוקא, כדי שלא יותיר כספים וישכחם). ובית הלל אומרים: בשקל כסף בשקל מעות. (ולא יחליף יותר מחציין, כי שמא לא ישהה בעיר עד שיוציא את כולן ויפקיד בעיר לרגל אחר והפרוטות מתעפשות. ואם יחזור ויחליפם בסלעים, נמצא שולחני משתכר ומעשר שני נפסד. רש"י).

ד. חילול פירות על דינר זהב חוץ לירושלים — לבית הלל ודאי מותר. ולבית שמאי — לרבי יוחנן מותר לריש לקיש אסור, לפי לשון אחת הטעם הוא מפני שהזהב — פירא, ואין מחללים על פרי חוץ לירושלים. ולפי לשון אחרונה משום גזירה, שמא ישהה עליותיו עד שיהא בהם כדי דינר. חילול פירות על כסף חוץ לירושלים — מותר לכל הדעות, שהרי מחללים פרי על מטבע כמו שנאמר ויצרת הכסף... וכן אפשר לחלל פירות על מטבעות נחושת במקומות שמשתמשים בהן, ששם הם חריפים.

דף מה

קא. העושה עם חברו קנין ואמר לו שישלם לו ממעות חדשות, האם יכול ליתן לו ישנות? וכן כל כיוצא בזה.

אמר לו שיתן מארנק חדש אין יכול ליתן לו מישן, אעפ"י שנותן לו מעות מסוג מועדף — שאומר לו: ליישנם אני צריך ולכן אין נוה לי אלא בחדשות. כתבו ראשונים: הוא הדין בכל כיוצא בזה, צריך ליתן לו דמים שפסק עמו ולא ממין אחר. ואין הדבר מוסכם (ע' חו"ד י"ד קסא, א).

דפים מה — מו

קב. האם מטבע נעשה חליפין, והאם נקנה בחליפין?

נחלקו רב ולוי האם מטבע נעשה חליפין — שאם משך מחברו מטבע כדרך שקונים בסודר, נקנו חליפיו בכל מקום שהם ללוקח, אם לאו — כי דעתו על הצורה הטבועה, והרי הצורה עשויה להתבטל על ידי המלכות (הלכך הרי זה כדבר שאינו מסויים ושלם, שנתמעט מעשיית חליפין. רש"י). או מפני שדומה לשטרות שאין גופם ממון רמב"ן ועוד). וכן אמרו עולא ורב אסי (ורב הונא. כדלהלן מו.), וכך דעת רבי יוחנן. וכן הסיק רב פפא (מ:): ללמוד מנוסח השטרות הנהוג, למעט מטבע.

א. להלכה, מטבע אינו עושה חליפין — שיחיד רבנים הלכה כרבים (רי"ף; חו"מ קצה, ב).

והוא הדין בחליפי 'שוה בשוה', אין מטבע נעשה חליפין (תוס').

ב. לדעת רב האי גאון, מטבע זהב נעשה חליפין, שדינו כ'פרי' לכל דבר ולא כמטבע. ושאר

ראשונים חולקים (ערמב"ן וריטב"א).